

ESERİ TAKDİM

Hz. Mevlânâ'nın 21. kuşak torunu Dr. Celâleddin Bâkır Çelebi, yaşamı boyunca Hz. Mevlânâ ve Mevlevî kültürüne ait çalışmalar yaptı. Bir yandan öğrendi, bir yandan öğrendiklerini paylaştı. 1978 yılı Aralık ayında Konya'ya Hz. Mevlânâ Vuslat Yıl Dönümü Anma Törenleri'ne konuşmacı olarak devlet tarafından davet edildi ve 1996 Nisan ayında Hakk'a yürüyünceye kadar her fırsatta, davet edildiği her yerde, yurt içinde ve yurt dışında bilgisini, sevgisini, aşkını dağıttı. Hz. Mevlânâ'nın insan sevgisi yolu ile Allah'a ulaşma düşüncesini gördüğü herkese anlatmaya gayret etti.

Geçmiş yıllarda, Dr. Celâleddin Bâkır Çelebi'nin çeşitli vesîlelerle yapmış olduğu konuşmaların bir kısmı derlendi ve kitapçıklar hâlinde basıldı. Bu kitapçıklarda görüldüğü gibi Dr. Celâleddin Bâkır Çelebi titiz bir çalışma ile Hz. Mevlânâ'nın eserlerindeki çeşitli görüşleri konu başlıkları altında toplamış ve bizlere sunmuştur. Kitapçıkların değişik zamanlardaki basımlarında desteklerini esirgememiş olan Konya Valileri Sayın İhsan Dede, Sayın Atilla Vural, Sayın Ziyaeddin Akbulut, Sayın Namık Günel; kitapçıkların basımında emeği geçen İİ Kültür Müdürleri Sayın Necati Ayaş, Sayın Ahmet Tufan, Sayın Birsan Alkan Dinç, Sayın Salih Sedat Ersöz, Sayın Osman Siviloğlu ile tüm İİ Kültür çalışanlarına aile adına teşekkürü bir borç bilirim.

Sayın Prof. Dr. Abdurrahman Kutlu, 2-3 Mayıs 2002 tarihinde yapılacak olan 10. Millî Mevlânâ Kongresi'ne bir tebliğ

ile katılmamı isteyerek beni davet etti. Konum, Doç. Dr. Emine Yeniterzi ve Yrd. Doç. Dr. Nuri Şimşekler tarafından önerilen “Babam Celâleddin Bâkır Çelebi” idi. Bu kongre için hazırlanıp Konya’ya gittiğim zaman İl Kültür Müdürü, konuşmamı ve ailenin bazı fotoğraflarını da kitapçıklara ilave ederek bir kitap hâlinde basmak istediklerini belirtti. Annem Güzide Çelebi ve mânevî büyüğüm, kardeşim Faruk Hemdem Çelebi’nin izinlerini alarak kitabın derlenmesinde yardımcı olmaya çalıştım.

Kitabın ilk basımında Hz. Mevlânâ adına yapılan her faaliyeti yakın ilgisiyle destekleyen zamanın Konya Valisi Ahmet Kayhan’a, İl Kültür Müdürü Necip Mutlu’ya, İl Kültür Müdür Yardımcısı Mevlut Bektaş’a ve emeği geçen tüm çalışanlarına teşekkür ederim.

Hz. Mevlânâ’ya olan saygısını ve muhabbetini onun neslin-den gelen bizlerden esirgemeyen Konya İl Kültür ve Turizm Müdürü, gerçek bir dost olan Abdüssettar Yarar Bey’e ilgisi için teşekkür ederim.

Asistanım Lale Alkan ile kitabı yeniden gözden geçirip ilaveler yaparak basıma hazırladık.

Kitabın yeni baskısını yapmayı teklif eden Kerim Güç’e, redaksiyonunu yapan Hülya Tepedelen’e ve hazırlık aşamasında emekleri geçen Nefes Yayınevi çalışanlarına teşekkür ederim.

Hz. Mevlânâ’nın her bir satırı derin bir okyanus olan eserlerinin daha pek çok çalışmaya vesîle olacağına inancım sonsuzdur.

Esin Çelebi Bayru
Konya, 2021

BABAM

CELÂLEDDİN BÂKIR ÇELEBİ

Esin Çelebi Bayru

Hz. Mevlânâ'nın 21. kuşak torunu Celâleddin Bâkır Çelebi, 25 Aralık 1926'da Suriye'nin Halep şehrinde dünyaya gelmiştir. Bu cümleden çıkarılacak tek bir çarpıcı soru vardır: Çelebi neden Halep'te doğdu? Bu soruyu cevaplamak için büyükbabası Abdülhalim Çelebi Efendi ve babası Mehmed Bâkır Çelebi Efendi hakkındaki mevcut bilgileri özetlemek gerekiyor.

Abdülhalim Çelebi, Konya Hz. Mevlânâ Dergâhı (Âsitâne-i âliye) son postnişini idi. Makam çelebiliğinin getirdiği görevlerin yanı sıra Kurtuluş Savaşı'na giden sıkıntılı günlerde Millî Mücadele'ye destek vermiş, Mart 1920'de yapılan seçimle Konya mebûsu olmuş, 24 Nisan 1920 günü 1. Devre TBMM reis vekilliğine seçilmiştir. Meclis çatısı altında görevini sürdüren Abdülhalim Çelebi'nin Kurtuluş Savaşı sırasında yaptığı hizmetler unutulmamış ve 21 Ekim 1923'te kendisine yeşil şeritli İstiklâl madalyası verilmiştir.

Abdülhalim Çelebi, Tekke ve Zâviyelerin Kapatılması Kanunu çıkmadan önce, Gazi Mustafa Kemal Atatürk ile yaptığı konuşmalar neticesinde onun da onayını alarak, oğlu Mehmed Bâkır Çelebi'yi Halep Mevlevîhanesi'ne şeyh olarak tayin etmiştir. 1925 yılında Abdülhalim Çelebi'nin vefatının ertesinde diğer şeyhlerin de tasvibi ile Mehmed

Bâkır Çelebi makam çelebisi olmuştur. Türkiye’de tekkele-
rin kapatılması ile aynı zamana rastlayan olaylar, Konya’nın
“Mevlevîhanelerin merkezi” sıfatının Halep Mevlevîhanesi’ne
geçmesine neden olmuş ve diğer Mevlevîhanelere merkez
olarak şeyhlerin azl ve tayini bu makamdan yapılmıştır.
Abdülhalim Çelebi’den sonra makam çelebisi olarak bu göre-
vi Halep Mevlevîhanesi’nde sürdürmüş olan oğlu Mehmed
Bâkır Çelebi hakkındaki bilgilerimizi de gözden geçirmemiz
faydalı olacaktır.

Mehmed Bâkır Çelebi, 1901’de Manisa Mevlevîhanesi’nde
doğmuş, altı yaşındayken babasının makam çelebisi olması
sebebi ile ailesiyle birlikte Konya’ya gelmiştir. Burada ilk tah-
siline başlayan Mehmed Bâkır Çelebi, daha sonra İstanbul’da
Galatasaray Sultânîsi’ne gitmiş, buradaki tahsilini tamam-
ladıktan bir müddet sonra Halep Mevlevîhanesi’ne tayin
edilmiş ve 1925’te babasının vefatı üzerine makam çelebisi
olmuştur. Mehmed Bâkır Çelebi, makam çelebiligi sırasında
vefat eden Şam Mevlevîhanesi Şeyhi Sayit Dede’nin yerine
oğlu Şemseddin Dede’yi, Trablusşam Mevlevîhanesi Şeyhi
Şefik Dede’nin vefatı üzerine yerine Mehmet Enver Dede’yi
ve Kıbrıs Mevlevîhanesi’ne Şamlı Selim Dede’yi tayin etmiş-
tir. Devlet Arşivindeki evraklarda da görebildiğimiz gibi
Mehmed Bâkır Çelebi’nin Halep Mevlevîhanesi’ndeki mânevî
görevlerinin yanı sıra millî görevleri de vardı. Hatay’ın ana
vatana katılmasında önemli bir rol oynayan Mehmed Bâkır
Çelebi’nin, 1939’da ziyaret için İstanbul’a gitmesini fırsat
sayan mandater Fransız Devleti, Suriye’ye dönüşüne mâni
olmuş ve onu istenmeyen kişi ilan etmiştir. Mehmed Bâkır
Çelebi Suriye’ye giremeyince, kardeşi Şemsü’l-Vâhid Çelebi’yi
kendi yerine vekil tayin etmiştir. Bir müddet Konya’da, daha
sonra İstanbul’da yaşayan Mehmed Bâkır Çelebi’ye Türkiye

Cumhuriyeti Devleti başardığı millî görevler dolayısıyla örtülü ödenekten (tahsîsât-ı mahsûsa) mebus maaşının iki misli tutarında bir maaş bağlamıştır. Kanımca bu miktar onun ne denli önemli bir görevi yerine getirmiş olduğunun delilidir. Mehmed Bâkır Çelebi, 23 Nisan 1944'te, henüz 43 yaşında iken kalp krizinden vefat etmiş ve Yenikapı Mevlevîhânası'ne, babası Abdülhalim Çelebi'nin yanına defnedilmiştir.

Mehmed Bâkır Çelebi, Halep Askerî Valisi (fevkalade komutanı) Çerkez Mehmed Bey'in kızı İzzet Hanım ile evliydi. Celâleddin ve Fatma isimli iki çocukları oldu. Daha önce de bahsettiğimiz gibi 1939'da ziyaret için Türkiye'ye giden Mehmed Bâkır Çelebi'nin, Suriye'ye dönüşü yasaklanmış, İzzet Hanım, çocukları ile birlikte Halep'te Mevlevîhanede kalmış ve ileride makam çelebisi olacak olan oğlu Celâleddin Bâkır Çelebi'yi Mevlevî terbiyesi ile büyüt müştür. Asker kökenli bir aileden gelen İzzet Hanım, dinine ve millî sınırların dışında bir ülkede yaşamış olsa da vatanına bağlılığını özünde birleştirmiş, görevinin bilincinde bir Türk hanımefendisi idi. Çocuklarını Mevlevîhanede büyütürken onları aynı zamanda Fransız okullarında okutup hem mânevî hem dünyevî ilimleri almalarını sağlamıştır.

İşte bu noktada yukarıda sorduğumuz sorunun cevabına da ulaşmış oluyoruz: Çelebi ailesi mânevî ve millî görevlerle Suriye'ye gönderildiği için Celâleddin Bâkır Çelebi, Halep'te doğmuştur. Mevlevîhanede büyüyen Celâleddin Bâkır Çelebi, oradaki yaşamını şöyle anlatırdı:

"...Mevlevîhanenin bir harem bir de selamlık bölümü vardı. Harem bölümü diye tabir edilen yerde annem, babam, babaannem, kız kardeşim, iki halam ve amcam ile beraber yaşadık. Yani evimiz o bölüm idi. Selamlık bölümü, kapı ile ayrılan

başka bir avlu içindeydi. O bölümde, dede odaları, semâhane, kütüphane, dedelerin toplanıp ders yaptıkları mekânlar ve mutfak (matbah) vardı. Mevlevîhane, bir okul gibiydi. Orada Mevlevî usûl ve âdâbı öğretilir, Kur'ân-ı Kerîm tefsiri yapılır, hadisler anlatılır, Mesnevî okunur, mûsikî çalışmaları yapılır, Türk kültürü tanıtılır ve en önemlisi yalnız Türkçe konuşulurdu. Bahçivan Dede, bahçedeki çiçeklere, ağaçlara ana vatandan bazı şehir ve mahalle isimleri verir, o isimlerin öğrenilmesini sağlardı. Aşçı Dede Türk yemeklerinin yapılışını etrafına öğreterek yemek kültürümüzün yayılmasına hizmet ederdi.”

Söz Aşçı Dede'den açılmışken, Celâleddin Çelebi'nin Mevlevî mutfağı ile ilk karşılaşmasını nakletmeden geçemeyeceğim. Altı yedi aylık bir bebek iken lalası avluda kendisini gezdiriyormuş. Bunu gören dedeler bebeği aldıkları gibi matbah-ı şerîfe götürmüşler. Ananeye uyarak kurban kesilmiş, helva yapılmış, niyaz dağıtılmış, hatta Aşçı Dede'nin postu üzerinde resmi çekilmiş, sonra bebek annesine teslim edilmiş ve semâ âyini yapılarak hoş bir gün yaşanmış. Bu olay, neşe vesilesi olarak pek çok defa tekrar edilmiş. Anlattığına göre Celâleddin Çelebi biraz büyüdükten sonra kendi gidip mutfağa sığınır ve bu güzelliklere vesîle olurmuş. O günlerden bahsederken kendisine emeği geçmiş olan dedelerden, özellikle lalası Abdülhamid'i, Gazi Dede, Ferhat Dede ve Raşit Dede'yi büyük bir sevgi ve hürmetle anardı.

Ailesinden aldığı Türk kültürü ve Mevlevî âdâbı ile büyüyen Celâleddin Çelebi, okul çağına gelince önce mahalle mektebine, daha sonra yörenin en iyi eğitimini veren Fransız okuluna kaydolur. Türk, Arap, Fransız dil, edebiyat ve kültürünü çok iyi kavrayan Çelebi'nin öğrendiği Latince, ileride pek çok dili kolay konuşmasına yardımcı olacaktır. 1943'te babası Mehmed Bâkır Çelebi'nin yanına İstanbul'a gelen ve 1943-44

öğrenim yılında Galatasaray Lisesi'ne devam eden Celâleddin Çelebi o yıl babasının vefatı üzerine Halep'e geri dönmüş, liseyi bitirdikten sonra Beyrut Amerikan Üniversitesi'nde (A.U.B) İngilizce lisan eğitiminin yanı sıra hukuk tahsil etmiştir. Babasının vefatı ile Celâleddin Çelebi'nin mânevî sorumlulukları da artmıştır. Şam, Lazkiye, Trablus, Kahire ve Kıbrıs'taki şeyhlerin Halep'te yaptıkları toplantı neticesinde, Celâleddin Çelebi makam çelebilğine seçilmiş, ancak yaşı küçük olduğu için amcası Şemsü'l-Vâhid Çelebi kendisine vekâlet etmiştir. 1945 yılında yeni kurulan Suriye hükûmetinin başına geçen Sadullah Cabiri ve kabinesi, artık çelebilik makamını resmen kabul etmeme kararı almış ve vakıf mallarına el koymuştur. Celâleddin Çelebi'ye Suriye vatandaşlığını kabul ederse her şeyinin iade edileceği teklif edilmiş, ancak onun bu teklifi reddetmesi üzerine, menkul-gayrimenkul bütün mal varlığına el koyulmuştur. Bu haksızlığı gidermek için Türk hükûmeti, Suriye hükûmetine ve o topraklarda işgalci bulunan Fransız ve İngilizler'e dokuz protesto notası verir, onlardan Lozan Antlaşması'na uymalarını ve Celâleddin Çelebi'nin mal varlığının iadesini talep eder. 1945-46 yıllarında yapılan bu resmî girişimler günümüze kadar cevapsız kalmıştır. Ancak, Suriye hükûmeti Mehmed Bâkır Çelebi'nin ölümünden sonra bir sene kadar resmen makam çelebisi olarak kabul ettiği Celâleddin Çelebi'ye bir maaş bağlamış (200 Suriye lirası) ve daha sonra kirasını isteyecekleri bir ev tahsis etmiştir. Çelebi, annesi ve kız kardeşi ile Mevlevîhaneden ayrılıp bu eve taşınmışlardır.

1948'de İstanbul'u gezmeye ve burada yaşayan akrabalarını görmeye gelen Celâleddin Çelebi teyzesinin kızı Fatma Güzide ile evlenir ve birlikte Halep'e dönerler. Bu evlilikten beş evlat sahibi olurlar: Esin, Faruk, Emel, Neslipir ve Gevher.

Celâleddin Çelebi, Suriye günlerinde buranın kanunlarını inceleyip anne ailesinden kalan tapulu arazilerin bir kısmını kurtarır ve burada tarım ile uğraşmaya başlar. 1958 yılında bir yaz günü, arkadaşları Celâleddin Çelebi'ye Suriye'yi çok çabuk terk etmesini, burada Türklere karşı bir hareketin başlayacağını söylerler. Doğup büyüdüğü ancak hiçbir zaman benimseyemediği Halep şehrinden birkaç saat içinde ayrılan Çelebi ve ailesi İstanbul'a gelirler. Çelebi, büyük çabalar neticesinde Suriye'deki topraklarını bir Suriyeliye satar ve onun Hatay'daki topraklarını satın alır. Artık ana vatanına kavuşmuştur. Çocukları İstanbul'da okurken kendisi de Hatay'da ziraat ve ticaretle uğraşır. Çelebi Türkiye'nin bir ucundan diğer ucuna gider gelir. Bir yanda hayat galesi, bir yanda yeni bilgiler, yeni insanlar, yeni dostlar ve en önemlisi, Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına sonuna kadar uyarak bu mânevî makamı taşımak... Gerçekten çok zor bir işti. Ancak o öylesine güzel, öylesine doğru bir yolda idi ki cediti ona âdeta yardım etti.

Vatanî görevini yerine getirdikten sonra İstanbul'da evini sohbet toplantılarına açtı. Ev; kimin öğretmen, kimin talebe olduğu anlaşılmayan bir dersane gibi oldu. Herkes bilgisini büyük bir edep içinde ortaya koyuyordu: Abdülbâki Gölpınarlı, Refi Cevat Ulunay, Münir Çelebi, Selman Tüzün, Resuhi Baykara, Şerif Abdülmecit, Şerif Muhiddin Targan, Şerif Refik, Ekrem Hakkı Ayverdi, Sâmiha Ayverdi, Şefik Can, Hattat Hâmit Ayaç, Münevver Ayaşlı, Nezihe Araz, Safiye Ayla, Mesut Cemil, Saadettin Heper, Halil Can, Ulvi Erguner, Kâni Karaca, Ahmet Bican Kasapoğlu, Nezih Uzel, Yüksel Gölpınarlı, Üsküplü Hakkı Dede, Bahir Şereftuğ gibi pek çoğu tekke terbiyesi görmüş ilim adamları, yazarlar, müzisyenler ve onları dinlemeye gelenler, kısaca Hz.

Mevlânâ'ya gönül verenler... 60-70 kişi bu toplantıların o yıllardaki misafirleri idiler. Zaman zaman Süleyman Hayati Loras, Mehmet Önder ve Fevzi Halıcı da Konya'dan gelir bu toplantılara katılırlardı.

Kendisi İstanbul'da olsun olmasın, cuma günleri evinin kapısı açıktı. Annesi İzzet Hanım, eşi Güzide Hanım ve beş çocuğu misafirleri ağırlamaya hazırды.

Celâleddin Çelebi yasalara çok saygılıydı. Her yıl 10-17 Aralık tarihlerinde Konya'da Mevlânâ Haftası kutlanırken herhangi bir söylentiye neden olmamak için orada bulunmama özen gösterirdi. Ancak her 18 Aralık'ta Konya misafirlerini yolcu edip etraf sessizleşince mutlaka Huzûr-ı Pîr'e gider ve âdeta ceddî Hz. Mevlânâ ile halvet olurdu. Çelebi bu hassasiyetinin mükâfatını gördü ve 1978 tarihinde Hz. Mevlânâ Vuslat Yıl Dönümü Anma Törenleri'ne konuşmacı olarak devlet tarafından davet edildi.

Oğlu Faruk Çelebi'nin okulunu bitirip iş hayatına atılmasıyla çiftçilik ve ticareti ona devrederek, kendini maddî hayatın gailelerinden kurtardı. Celâleddin Çelebi, bundan sonra hayatını tamamıyla Hz. Mevlânâ ve Mevlevî kültürüne adadı, o güne kadar olan bilgi birikimini tüm dünyaya dağıtmaya çalıştı. Davet edildiği her meclise koşa koşa gitti. Pakistan, Ürdün, Tunus, Kıbrıs, Yunanistan, Fransa, İspanya, Almanya, Avusturya, Polonya, İtalya, İsveç, Norveç ve Amerika'nın çeşitli şehirlerinde, kısaca dört kıtada Hz. Mevlânâ ve Mevlevî adap, erkânına dair konuşmalar yaptı. Birlikte gittiği mutrip heyeti ve semâzenler de Mevlevîliğin farklı yönlerinin tanınmasına hizmet ettiler. 1989 yılında UNESCO'nun Paris'teki toplantısında Hz. Mevlânâ'yı, aşkı ve sevgiyi anlattı. Önerisi üzerine yapılan oylama ile 1990 yılı UNESCO tarafından

“Dünya Sevgi Yılı” ilan edildi. Pek çok lisan bilen Çelebi, gittiği bu ülkelerin çoğunda dinleyicilerine kendi dilleri ile hitap etti. Onu en çok mutlu eden şey, dinleyicilerin kültürümüze olan hayranlıklarını ifade etmeleri idi. Mesela Avusturya’da Kültür Bakanı’nın konferanstan sonra söz alıp *“Asırlar önce atalarınız ülkemizi fethetmeye gelmişlerdi, onların o zaman gerçekleştiremediği fethi, bugün sizler kültürünüz ile gerçekleştirdiniz. Bize Türk kültürünü anlatan, Hz. Mevlânâ’dan dostluk mesajları aktaran Celâleddin Çelebi’ye teşekkür ederim, Türk milletine hayranlığımı arz ederim.”* demiş olmasını; Pakistan’daki konuşmasından sonra, dinleyicilerden birinin coşarak *“İslâm âleminin liderliği bir tek millete yakışır. O millet hiçbir zaman kimseye boyun eğmemiş olan Türk milletidir. Konuşması için Çelebi’ye teşekkür ederim.”* demesini; İtalya ve İspanya’da papazlarla yaptığı dinlerin bütünlüğü ile ilgili konuşmalarını; İsveç’te yaptığı birlik ve beraberlik konuşması neticesinde pek çok Bosnalı mültecinin o ülkeye kabul edilmesini sayabiliriz. Gittiği bazı ülkelerin televizyonlarında konuşmalarının ve sonra yapılan semâ gösterilerinin yayınlanmasını Türk kültürüne hizmet olarak gördü. Gurur ve benlikten uzak sadece hizmeti düşündü.

Celâleddin Çelebi Türkiye’de de pek çok şehirde sivil toplum kuruluşlarının toplantılarına konuşmacı olarak davet edildi. Bir de her yıl aynı dönemde davet edildiği toplantılar vardı. Bunlar; Konya Valiliği, İl Kültür Müdürlüğü ve Büyükşehir Belediyesi tarafından tertiplenen aralık ayında yapılan, Vuslat Yıl Dönümü Anma Törenleri, Konya Selçuk Üniversitesince mayıs ayında tertiplenen Hz. Mevlânâ Kongreleri ve İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı tarafından tertiplenen İstanbul Festivali’dir. Feyzi Halıcı’nın başkanlığında yapılan Gül Bayramları ve Yemek Kongreleri de daha ziyade gönül dostlarıyla bir araya gelmesine vesîle olurdu.